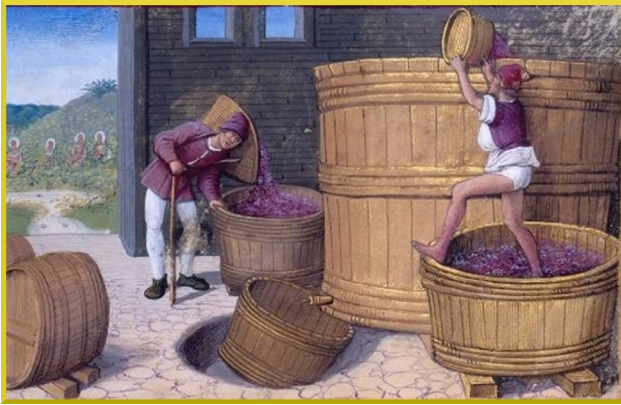

Agenda 2011 i els Refranys del Temps

Primera part: Agenda a setmana vista

**Segona part: L'any dia per dia
i els seus refranys del temps explicats**

www.editorialsunya.com/agendac.html

*EL SEU LOGO
I MARCA*

Primera part: Agenda a setmana vista*

* Per a una explicació dels refranys del temps vegeu Segona part. En aquesta només hi ha els enunciats.

Desembre / Gener

St. Eugeni

● Quart minvant

dijous 30

St. Silvestre i Sta. Coloma

divendres 31

Any Nou

dissabte 1

Ceba de Cap d'Any fa bon averany.
Per Ninou creix el dia un pas de bou.

St. Basili el Gran

diumenge 2

Del gener, el pagès no en treu res.

Gener

setmana 1

3 dilluns

Sta. Genoveva

El gener és dormiler.

4 dimarts

● Lluna nova

St. Titus

El gener és bon cavaller.

5 dimecres

Sta. Amèlia

El bon gener, eixut i gelader.

gener

27	28	29	30	31	1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31	1	2	3	4	5	6

Epifania o Reis

dijous 6

Pels Reis, un pas d'anyell.
Pels Reis, lo temps creix i el fred neix.

St. Julià

divendres 7

Per Sant Julià creix el dia un pas de ca.
De Nadal a Sant Julià, tretze dies hi ha.

St. Apol·linar

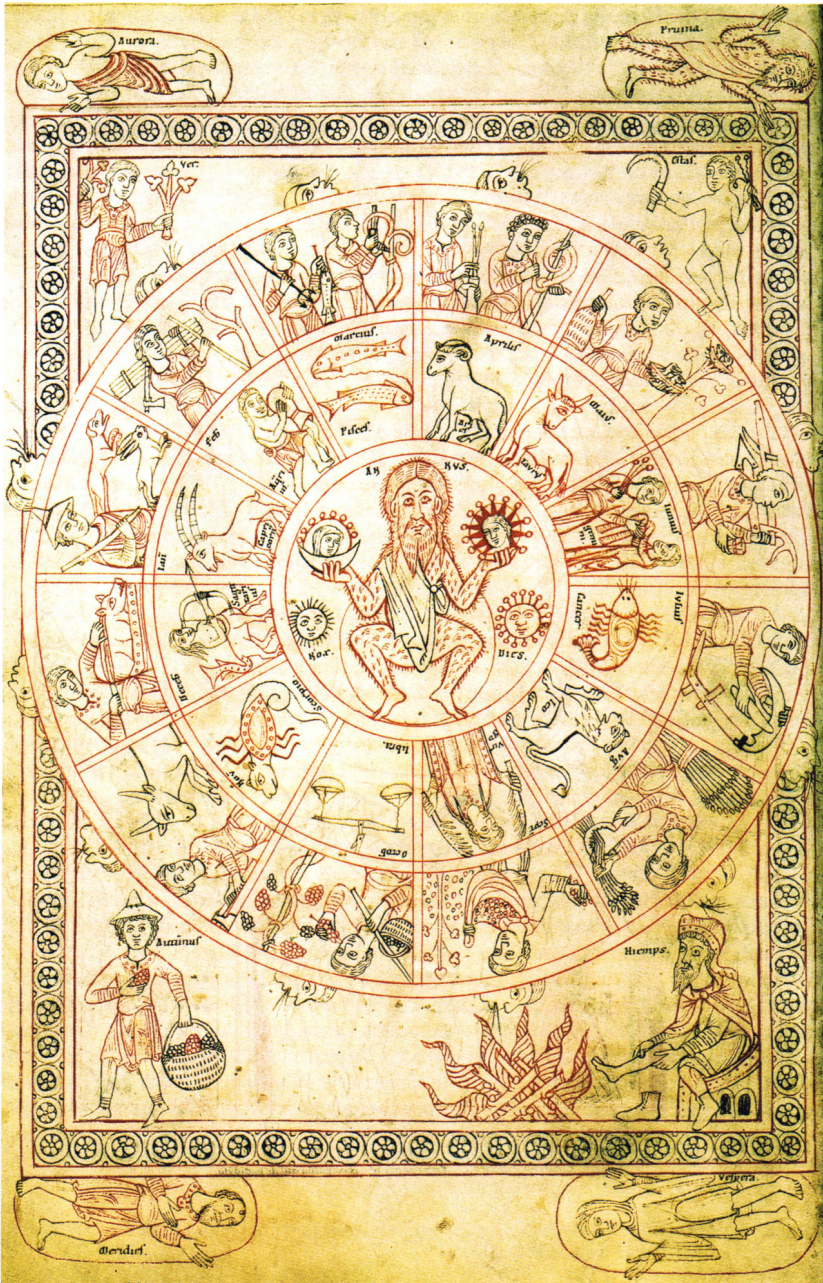
dissabte 8

Neu de gener omple el graner.

St. Eulogi de Còrdova

diumenge 9

Gener eixut, pagès ric.

Representació de l'Any i d'altres elements temporals i meteorològics en forma circular. Còdex Zwiefalten (Cod. Theol. 4° 141), c. 1145. Württembergische Landesbibliothek (Stuttgart).

El temps i l'any com a cicle

Modernament, tenim una visió més lineal del temps: el temps sembla avançar en una fletxa unidireccional. La visió, però, més arcaica i tradicional del temps el veu com a circular i repetitiu.

De fet el mot 'Any' deriva del llatí *Annus*, que assenyala el significat d'anella, de cercle. L'any, doncs, és un cercle, un cicle, i com a tal no té pròpiament inici i final; enllacen l'un amb l'altre. Per això, no sempre s'ha considerat el mes de gener l'inici de l'any. Per exemple, en el calendari romà primitiu, del qual deriva l'actual, l'any pròpiament dit s'iniciava el mes de març, coincidint amb la idea del renaixement associat a l'inici de la primavera. En altres calendaris, com ara en el calendari republicà francès implantat de manera efímera arran de la Revolució Francesa (1789), l'any s'iniciava amb la tardor (el nostre 21 de setembre).

En qualsevol cas, tot tipus de calendari anual conté en el seu si indicacions, més enllà d'inici i final, de repeticions. De fet, un calendari ha de ser una guia per a l'ús del temps, tot atenent la reiteració de certs cicles naturals temporals i la indicació de les accions humanes que li corresponen. Aquesta ve a ser la funció dels refranys del temps que trobeu en aquesta Agenda.

Els cicles temporals naturals repetitius són bàsicament tres: el dia, el cicle lunar (28 dies aproximadament, del qual deriva el període anomenat 'mes') i l'any pròpiament dit (que correspon al període de temps que triga la Terra en fer una revolució al voltant del Sol).

El cicle lunar és el que sembla més adient per a la mesura de la repetició cíclica, la qual cosa explica que molts calendaris arcaics siguin de tipus lunar (com ara l'hebreu o el musulmà). Però el cicle anual marca els cicles naturals de la meteorologia, en una paraula, de les estacions, de les quals depenen els cicles agraris, tan importants per a la humanitat.

El problema és que l'any no equival a un nombre exacte de cicles lunars ni tampoc a un nombre exacte de dies. Tot plegat fa que l'elaboració del calendari hagi estat una ciència de certa complexitat, sota la influència de la cultura que l'emparava. Per exemple, veureu com el nostre calendari és dels anomenats solars, però conserva reminiscències dels cicles lunars.

10 dilluns

St. Gregori

Pel gener, no sies matiner, si vols estalviar l'oli.

11 dimarts

St. Higiní

Refranys i generos són verdaders.

12 dimecres

● Quart creixent

Sta. Tatiana

Aigua de gener, cada gota val un diner.

gener

27	28	29	30	31	1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31	1	2	3	4	5	6

St. Hilari

dijous **13**

Moltes herbes pel gener, mal any de blat solen fer.

St. Fèlix de Nola

divendres **14**

El bon favar per Tots Sants s'ha de sembrar, i pel gener s'ha de cavar.

St. Pau Ermità

dissabte **15**

Per Sant Pau, una hora hi cau.
Quan vénen los tres Barbut, vénen los freds cascarruts.

Sta. Priscil·la

diumenge **16**

Poda pel gener i cava pel febrer i tindràs bon vinader.

17 dilluns

St. Antoni Abat

A Sant Antoni creix el dia un pas de dimoni.
Per Sant Anton tot ocell pon.

18 dimarts

Sta. Prisca

Pel gener, a entrecavar començar.

19 dimecres

● Lluna plena

St. Canut

Si vols veure la lluna bé, mira-la pel gener.

gener

27	28	29	30	31	1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31	1	2	3	4	5	6

St. Sebastià

dijous 20

Per Sant Sebastià, un pas de marrà.
Per Sant Sebastià l'oreneta ve i el tord se'n va.

Sta. Agnès i St. Fructuós

divendres 21

Per Santa Agnès i Sant Fructuós fa el fred més rigorós.

St. Vicenç

dissabte 22

Per Sant Vicent, a l'hivern li cau una dent.
Si per Sant Vicenç està clar, hi ha bona collita de vi i de pa.

St. Ildefons

diumenge 23

Pel gener, ni palla ni paller.

24 dilluns

St. Francesc de Sales

Gener fred o temperat, passa'l ben arropat.

25 dimarts

La Conversió de Sant Pau

Sant Pau obre l'hivern o el tanca amb clau.

Sant Pau serè, tot l'any anirà bé; Sant Pau mullat, tot l'any esbarriat.

26 dimecres

● Quart minvant

Sta. Paula

Si vols ceba de dobler, planta-la pel gener.

gener

27	28	29	30	31	1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31	1	2	3	4	5	6

Gener

Sta. Àngela Mèrici

dijous 27

En gener, ous en el paller.

St. Tomàs d'Aquino

divendres 28

Qui cull l'oliva abans de gener, deixa l'oli a l'oliver.

St. Pere Nolasc

dissabte 29

El gener ja té una hora tot sencer, i la vella
que ho va comptar una i mitja en va trobar.

Sta. Martina

diumenge 30

Pel gener, el camp llaurar, la vinya podar i el vi trascolar.

**Segona part: L'any dia per dia
i els seus refranys del temps explicats**

Gener

El nom del mes de gener –*januarius* en llatí–, com els dels altres del calendari, prové de l'època romana; deriva del nom del déu Janus, l'inventor de les monedes i les naus, conegut com déu de les portes, dels inicis i dels finals, i representat com bifront, que mira al passat i al futur.

Per això, estaven dedicats a ell el primer mes de l'any, els matins i el primer dia de cada mes, anomenat en llatí *calendas*, mot del què procedeix el nostre de 'calendari'.

Representació del déu Janus en una moneda romana.

Any Nou

dissabte 1

Ceba de Cap d'Any fa bon averany.

Heus ací, de primer, una recepta meteorològica per a l'any que entra: la vigília d'Any Nou cap a les dotze de la nit deixeu arrengrerades dotze clofollès de ceba, aquestes correspondran als mesos de l'any. Dins de cada una poseu un pessic de sal. L'endemà al matí les clofollès on la sal s'hagi aigualit us diran quins mesos seran plujosos, la resta seran els secs.

Per Ninou creix el dia un pas de bou.

Aquest és el primer refrany de l'any entrant que assenyala l'augment de les hores de llum del dia des del solstici d'hivern mitjançant passos, en general d'animals. Forma part de la sèrie de refranys que us presentem, amb passos cada vegada més grans, que comença *Per Santa Llúcia* (13 de desembre), *un pas de puça* i acaba *Per Sant Joan* (24 de juny), *una passa de gegant*. Després d'aquest últim trobareu que *Per Sant Pere* (29 de juny), *un pas enrerà*; és a dir, que la llum diürna començarà a disminuir, per poc que sigui.

Gener

2 diumenge

St. Basili el Gran

Del gener, el pagès no en treu res.

Degut a les condicions meteorològiques adverses d'aquest mes, l'activitat vegetal és mínima; i, a més, el bestiar s'haurà de mantenir sota cobert.

3 dilluns

Sta. Genoveva

El gener és dormiler.

Hi han poques feines a fer al camp, i al matí, encara que es guanyi una hora de llum, és fosc. Cal fer estalvi de pa, llenya i oli. Vegeu el refrany del 10 de gener.

4 dimarts

● Lluna nova

St. Titus

El gener és bon cavaller.

Perquè "tal com comença acaba", afegeixen alguns. És a dir, que el temps es manté estable al llarg del mes, sense gaires variacions meteorològiques. Ben al contrari dels mesos de febrer (dia 10) i març (dia 23), el gener no enganya, com ens recorda el refrany de l'11 de gener.

5 dimecres

Sta. Amèlia

El bon gener, eixut i gelader.

Es caracteritza el bon gener amb la manca de pluges i el fred. Aquestes bondats meteorològiques es ressalten per separat en els refranys dels dies 8 i 9 del mes.

6 dijous

Epifania o Reis

Pels Reis, un pas d'anyell.

Vegeu l'1 de gener.

Pels Reis, lo temps creix i el fred neix.

Com creix el temps, ja ho hem vist amb el refrany anterior. I si avui teniu fred, aneu amb compte amb els sants barbuts. Per això vegeu el 15 de gener.

St. Julià

divendres 7

Per Sant Julià creix el dia un pas de ca.
Vegeu l'1 de gener.

De Nadal a Sant Julià, tretze dies hi ha.
Tretze dies comptats.

St. Apol·linar

dissabte 8

Neu de gener omple el graner.
Si neva al gener, a l'estiu tindrem prou gra com per a omplir el graner.
Dit d'una altra manera: *Gener nevat, estiu regalat.*

St. Eulogi de Còrdova

diumenge 9

Gener eixut, pagès ric.
La manca de pluges durant aquest mes li proporciona al pagès una bona collita.

St. Gregori

dilluns 10

Pel gener, no sies matiner, si vols estalviar l'oli.
Amb raó diuen que *El gener és dormiler*, com hem vist en el refrany del 3 de gener.

St. Higiní

dimarts 11

Refrany i gener són veraders.
Molts pensareu que aquesta doble afirmació és una mica agosarada, sobre tot pel que fa als refranys, que de vegades es contradueixen. I segurament algun de contradictori trobareu en aquesta Agenda. La raó de les anomenades contradiccions és ben senzilla: els refranys els fan els pobles, però aquests viuen a diferents latituds i condicions climàtiques; ja sigui a la plana, a la serra, a la costa, més al nord o més al sud. Depenent d'això, les activitats segueixen calendaris propis, més o menys coincidents amb d'altres. Així doncs, es pot dir que la veritat dels refranys, com l'entorn, és múltiple. A tall d'exemple vegeu l'explicació del refrany del dia 12. Pel que fa a la veritat dels generos de què parla el refrany d'avui, vegeu el del 4 de gener.

Gener

12 dimecres

● Quart creixent

Sta. Tatiana

Aigua de gener, cada gota val un diner.

Perquè és escassa en aquest mes, i en algunes contrades al pagès li convindrà, per poc que sigui, que plogui pel gener. En d'altres s'arriba al punt d'afirmar que *No fa bon gener si no deixa les basses plenes*; tot el contrari de la dita del 5 de gener.

13 dijous

St. Hilari

Moltes herbes pel gener, mal any de blat solen fer.

Si ha plogut i no gela sortiran moltes herbes que entorpiran el creixement del blat, caldrà doncs cavar la terra amb l'aixada per treure'n les males herbes.

14 divendres

St. Fèlix de Nola

El bon favar per Tots Sants s'ha de sembrar, i pel gener s'ha de cavar.

És a dir, es sembla per l'1 de novembre (Tots Sants), i pel gener es remou la terra per treure'n les herbes al voltant del favar.

15 dissabte

St. Pau Ermità

Per Sant Pau, una hora hi cau.

Vegeu el 29 de gener.

Quan vénen los tres Barbut, vénen los freds cascarruts.

Els freds més intensos arriben amb els barbuts Sant Pau Ermità, Sant Antoni Abat (dia 17) i Sant Vicenç (dia 22).

16 diumenge

Sta. Priscil·la

Podar pel gener i cava pel febrer i tindràs bon vinader.

Aquest mes hauràs de podar els ceps de la vinya, per a tenir una bona collita de vi (vinader), però no t'oblidis de treure pel febrer les males herbes.

17 dilluns

St. Antoni Abat

A Sant Antoni creix el dia un pas de dimoni.

Vegeu l'1 de gener.

Per Sant Anton tot ocell pon.

L'augment de la llum diürna afavoreix la posta d'ous

Sta. Prisca

dimarts 18

Pel gener, a entrecavar començar.

Amb l'aixada es remou superficialment la terra dels sembrats per treure'n les males herbes.

St. Canut

● Lluna plena

dimecres 19

Si vols veure la lluna bé, mira-la pel gener.

Les llunes plenes d'hivern són les més lluminoses i elevades per sobre l'horitzó, especialment al gener, perquè sol produir-se aleshores el perigeu (punt en que la lluna està més propera en la seva òrbita a la Terra).

St. Sebastià

dijous 20

Per Sant Sebastià, un pas de marrà.

Vegeu l'1 de gener.

Per Sant Sebastià l'oreneta ve i el tord se'n va.

Essent bastant optimistes, el bon temps atreu ja les aus migratòries. Teniu en compte el que diu el refrany meteorològic de Sant Vicenç (22 de gener).

Sta. Agnès i St. Fructuós

divendres 21

Per Santa Agnès i Sant Fructuós fa el fred més rigorós.

Ens haurem d'abrigar bé, com aconsella la dita del 24 de gener.

St. Vicenç

dissabte 22

Per Sant Vicent, a l'hivern li cau una dent.

L'hivern ja no mossega com ho feia. S'aproxima a la fi.

Si per Sant Vicenç està clar, hi ha bona collita de vi i de pa.

És clar que aquest bon auguri es refereix a un cel sense núvols propi de gener.

St. Ildefons

diumenge 23

Pel gener, ni palla ni paller.

Des de l'estiu, l'estació de la collita dels cereals, el paller ha anat minvant.

24 dilluns

St. Francesc de Sales

Gener fred o temperat, passa'l ben arropat.

Si us plau, abrigueu-vos bé encara que faci bo. Penseu, si no, que *Pel gener, catarros, mocs i caliver*. I, al caliu dels refranys d'avui, volem advertir-vos que trobareu en ells d'ara endavant tot tipus de paraules (gal·licismes, castellanismes, en desús, fins i tot inventades) que us semblaran estranyes i que sols compleixen la funció mnemotècnica que afavoreix el joc amb la rima.

25 dimarts

La Conversió de Sant Pau

Sant Pau obre l'hivern o el tanca amb clau.

Amb altres paraules: si avui encara no ha començat el veritable hivern és que s'ha acabat.

Sant Pau serè, tot l'any anirà bé; Sant Pau mullat, tot l'any esbarriat.

Predicció meteorològica per a la resta de l'any, a partir del temps que faci aquest dia.

26 dimecres

● Quart minvant

Sta. Paula

Si vols ceba de doblar, planta-la pel gener.

La ceba de doblar és una bona ceba, la que et donarà diner.

27 dijous

Sta. Àngela Mèrici

En gener, ous en el paller.

Recordem que ja des de Sant Antoni Abat (17 de gener) trobem més ous que palla en el paller. Vegeu també 23 de gener.

28 divendres

St. Tomàs d'Aquino

Qui cull l'oliva abans de gener, deixa l'oli a l'oliver.

L'oliver és com li diuen a l'olivera en el català occidental i en el Camp de Tarragona. Pel gener, en algunes d'aquestes contrades, cullen les olives per a fer l'oli, si no el volen perdre. Perquè *Al gener, l'oli és a l'oliver*.

29 dissabte

St. Pere Nolasc

El gener ja té una hora tot sencer,

i la vella que ho va comptar una i mitja en va trobar.

A finals de gener ja s'ha recuperat una hora de llum solar respecte al dia més curt de l'any. La mitja hora de més és un afegitó jugarer propi dels

refranys i de les velles, perquè aquestes són molt sàvies i treuen el temps d'on no n'hi ha. Per això, tradicionalment, es solen atribuir a elles les dites en general.

Sta. Martina

diumenge 30

Pel gener, el camp llaurar, la vinya podar i el vi trascolar.

Tot un programa d'activitats per a aquest primer mes de l'any. Respecte al vi, aclarirem que ja deu d'haver fermentat en el cup i és temps de trascolar-lo o traspasar-lo a un altre recipient.

St. Joan Bosco

dilluns 31

Pel gener, planta l'allet; cap al darrer, no pel primer.

Ben a prop de febrer.

Febrer

Fragment dels Vitralls de la Catedral de Chartres (segle XIII), representant el mes de febrer, en aquest cas un home escalfant-se prop d'un foc.

Febrer –del llatí *februarius* ‘mes de les purificacions’– era l'últim mes de l'any abans de la reforma del calendari efectuada per Juli Cèsar el 46 a. C. La seva reforma pretenia adaptar definitivament el calendari al cicle solar de 365'25 dies, afegint-ne un al febrer cada quatre anys. Aquest dia rebia el nom de *bisextus ante calendas marti*, d'on prové l'actual denominació de bixest o any de traspàs.

Des de temps de l'emperador Octavi August el febrer té 28 dies els anys ordinaris i 29 els bixests.

1 dimarts

Sta. Brígida

Avui febrer, demà Candler i Sant Blai el darrer.

Recordatori del mes en què es celebren dues festes prou anomenades: la Purificació de la Mare de Déu (dia 2), dita també la Candelera o Candler, i Sant Blai (dia 3).

2 dimecres

La Candelera

Per la Candelera creix el dia un pas de llebre.

Vegeu l'1 de gener.

Si la Candelera plora, l'hivern és fora, i si riu, lo fred reviu.

Sol interpretar-se ‘plorar’ com equivalent de ploure i, per tant, que si plou per la Candelera l'hivern serà més curt, i a l'inrevés. Però una altra interpretació fa referència al cicle lunar: ‘plorar’ seria que la lluna és nova (que no es veu) i ‘riure’ equival a la lluna plena. Segons aquesta interpretació, ben plausible atesa la tradició de vincular la predicció meteorològica a la lluna, aquest any el fred ha de ser fora, vista la coincidència amb la lluna nova.

St. Blai ● Lluna nova dijous 3

Per la lluna nova de febrer esporga l'oliver.

Si plou per Sant Blaiet, el darrer dia de fred.

El mateix pronòstic meteorològic que trobem a la Candelera (dia 2).

St. Andreu Corsini divendres 4

El febrer ja és jornal·ler.

Vol dir que pel febrer el dia ja s'allarga i això afavoreix les feines al camp, que no són poques.

Sta. Àgata dissabte 5

Per Santa Àgata entra el sol a l'aigua.

L'altura aconseguida sobre l'horitzó fa que el sol ja comenci a arribar amb els seus raigs a fonts i rierols amagats entre el boscatge.

Per Santa Àgueda sembrau s'aufàbega; dama polida la té eixida.

S'aufàbega de Mallorca és l'alfàbega o alfàbrega d'altres contrades; una planta de flors blanques o purpúries que fa una olor molt intensa i agradable. Per altra banda, recordeu que avui es celebra la festa de les dones, en honor a la seva santa patrona.

St. Pau Miki diumenge 6

Pel febreret, set capes i un barret.

Encara que el mes sigui curt, cal abrigar-se bé.

Sta. Juliana dilluns 7

Lo febrer, de cap o de cua l'ha de fer.

Perquè el temps de febrer és variable, i ja se sap que al començament del mes o a la fi ens en farà alguna de grossa.

St. Jeroni Emilià dimarts 8

Pel febrer pots llogar ton jornal·ler.

Alguns afegeixen que "pa menjarà, però feina farà". Vegeu 4 de febrer.

St. Nicèfor dimecres 9

Si el febrer no febreja, mal març tindrem.

Febrejar és fer el temps propi de febrer. Vegeu el refrany de demà.